

ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКІ ПЕРСОНАЛІЇ В АВТОБІОГРАФІЧНОМУ ЗІБРАННІ МИКОЛИ ПЛЕВАКА

Степан Захаркін

науковий співробітник

*Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, канд. філол. наук
(м. Київ)*

Жанр автобіографії належить до найменш розроблених в українському джерелознавстві. Попри велику потребу в автобіографічних документах різних типів у дослідженні різноманітних аспектів історії української культури, ми досі не маємо ні ґрунтовних синтетичних праць, присвячених цьому видові писемних джерел особового походження, ні, за поодинокими винятками, оглядів найбільших українських автобіографічних колекцій, ані систематизованих наукових видань самих автобіографій¹. В оптимальному варіанті заповненню цих лакун мусить передувати систематична робота з виявлення автобіографічних документів, які перебувають у зібраннях різних державних архівосховищ, та їх наукового опису. Почати її доцільно з обстеження компактних автобіографічних колекцій, що відклалися в архівних фондах установ і окремих науковців внаслідок цілеспрямованої збирацької діяльності². Найбільшу

© Захаркін С., 2008

¹ Збірник автобіографій видатних українців XIX ст. за редакцією Юрія Луцького, всупереч заголовку, містить переважно не автобіографії, а типові зразки мемуарної прози. Див.: Самі про себе. Автобіографії видатних українців XIX-го століття / Ред. Ю. Луцького. — Нью-Йорк, 1989. — 327, [3] с.

² Це, зокрема, більші за обсягом колекції, які створили Постійна комісія для складання Біографічного словника діячів України, що діяла у 1918–1933 рр. при УАН/ВУАН (нині зберігається в Інституті рукопису Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського (далі — ІР НБУВ), редакція “Української загальної енциклопедії” (Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаніка НАН України (далі — ЛНБ. Відділ рукописів), Відділ біобібліографічних словників та хронології історії літератури, що існував до 1952 р. в Інституті української літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР (Відділ рукописних фондів та текстології Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України (далі — ВР ІЛ), редакція п’ятитомного біобібліографічного словника “Українські письменники” (Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка), бібліографи Іван Левицький (ЛНБ. Відділ рукописів) та Іван Калинович (там само), видавець декламатора “Розвага” й антології “Українська муза” Олекса Коваленко

в Україні збірку такого гатунку залишив харківський літературознавець і бібліограф Микола Плевако (1890–1941)³. Нині основна її частина перебуває у двох київських сховищах — ІР НБУВ та Центральному державному архіві-музеї літератури і мистецтва України (далі — ЦДАМЛМ)⁴.

Зібрання Плевака складалося впродовж 1920-х — початку 1930-х років у перебігу роботи науковця над двома головними працями його життя — “Хрестоматією нової української літератури” та “Словником українських письменників” — і було покликане розширити й зміцнити їхню джерельну базу.

Початок колекції поклали матеріали, генезу яких пов’язано з працею Плевака над “Хрестоматією нової української літератури від початку 80-х років XIX ст. до останніх часів” (перше видання — Харків, 1923; останнє, п’яте — Харків, 1927)⁵. Збирати автобіографії тогочасних письменників як джерело біобібліографічних довідок, що мали туди увійти, Плевако почав 1922 р.⁶, звертаючись до респондентів усно й письмово, особисто й за посередництва інших осіб. Матеріали, одержані в 1922–1923 рр.,

(Чернігівський історичний музей ім. В. В. Тарновського), історик церкви і книгознавець Федір Титов (ІР НБУВ). Див.: *Дашкевич Я. Р.* Матеріали І. О. Левицького як джерело для біографічного словника // Історичні джерела та їх використання. — Київ, 1966. — Вип. 2. — С. 35-53 (передрук: *Дашкевич Я.* Постаті: Нариси про діячів історії, політики, культури. — Львів, 2006. — С. 275-288); Інвентарний опис особистого архіву Івана Калиновича. — Львів, 1998. — 210, [2] с.: портр.; Постійна комісія УАН-ВУАН для складання Біографічного словника діячів України. 1918–1933: Документи. Матеріали. Дослідження / Авт.-упор. *С. М. Ляшко*. — Київ, 2003. — 686, [2] с.; *Трегуб М.* Епістолярний архів редакції “УЗЕ” — джерело української біографістики // Записки Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника: Зб. наук. пр. — Львів, 2003. — Вип. 11. — С. 303-310. Опис автобіографічного зібрання Коваленка склав у 1990-ті роки Федір Погребенник (машинопис — в особистому архіві автора статті). Над науковим описом біографічних матеріалів в архіві Левицького працює Марія Трегуб.

³ Див. про нього: *Костюк Г.* Микола Антонович Плевако. Життя та діяльність (27.XI.1890–25.IV.1941) // *Микола А. Плевако*. Статті, розвідки й біо-бібліографічні матеріали / Вибір, ред. текстів, бібліографія та прим. *Г. О. Костюка*. — Нью-Йорк; Париж, 1961. — С. 13-47; Спогади про М. А. Плевако та матеріали до його біографії; Бібліографія // Там само. — С. 745-796; *Павлов Д. І., Куликова З. М.* Микола Антонович Плевако // Слово і час. — 1990. — № 12. — С. 44-47; *Буран В.* Літературознавець і бібліограф Микола Плевако (1890–1941): Біобібліогр. нарис. — Київ, 1996. — 93, [3] с. — (Видатні діячі української книги; Вип. 7).

⁴ ІР НБУВ. — Ф. 27; ЦДАМЛМ. — Ф. 271, оп. 1-3. Невелика кількість автобіографічних матеріалів українських письменників з архіву Плевака перебуває нині у ВР ІЛ, а також приватних збірках Сергія Білоконя й автора статті.

⁵ Бібліографічний опис усіх п’яти видань хрестоматії див.: *Буран В.* Літературознавець і бібліограф Микола Плевако (1890–1941). — С. 78-79.

⁶ ЦДАМЛМ. — Ф. 271, оп. 1, спр. 374.

він врахував у першому виданні, не припиняючи водночас збирацької діяльності й використовуючи нові автобіографії в наступних виданнях хрестоматії.

Основну частину зібрання було сформовано в другій половині 1920-х — на початку 1930-х років, коли вчений працював над біобібліографічним “Словником українських письменників”⁷. Перші свідчення про задум “Словника” належать до початку 1920-х років⁸. Конкретних форм він набув у 1927–1928 рр., коли Плевако уклав угоду з Державним видавництвом України на видання своєї праці⁹, яке передбачалося здійснити, найімовірніше, у трьох томах¹⁰. За задумом Плевака, “Словник” був покликаний охопити українську літературу від давнини до сучасності; у формуванні фактичної бази довідника в частині, присвяченій новітньому письменству, науковець відводив одну з головних ролей інформації, одержаній від самих літераторів¹¹. Безпосередня робота над “Словником”

⁷ Попередником “Словника” в українському літературознавстві був біобібліографічний словник українських письменників і театральних діячів, над яким у 1890–1910 рр. в Одесі працював Михайло Комаров. Праця Комарова не побачила світу; рукопис було втрачено у 1930-ті роки разом з архівом укладача. Див.: *Ясинський М. І.* Михайло Комаров: Монографія.— Київ, 2001.— С. 43–45, 49; *Зленко Г.* Де тепер цей словник? // Кримська світлиця.— 2002.— 18 січ.— № 3.— С. 11.

⁸ ІР НБУВ.— Ф. 27, од. зб. 352.

⁹ ЦДАМЛМ.— Ф. 271, оп. 1, спр. 251.— Арк. 1. Не виключено, що одним із чинників, які підштовхнули Плевака до конкретних заходів для реалізації свого давнього задуму саме в 1927–1928 рр., стали підготування (1926–1928) і вихід у 1928 р. перших двох томів тритомного бібліографічного довідника Абрама Лейтеса і Миколи Яшека “Десять років української літератури”, перший і третій (нездійснений) томи якого (біобібліографія українських радянських письменників і літературознавців) були жанрово споріднені зі “Словником українських письменників”. Лейтес і Яшек, як і Плевако, вдавалися до анкетування письменників, проте в них цей напрям роботи не набув таких масштабів, як у редактора-упорядника “Словника”.

¹⁰ [Плевако М.]. Словник українських письменників // Пролетарська правда.— 1929.— 7 серп.— № 178.— С. 5.— (Літературна хроніка).— Без підп.

¹¹ Анкетування як один із основних шляхів збирання біобібліографічної інформації про сучасних письменників не було новим явищем в українській науці про літературу. Задовго до Плевака, ще в 1870–1880 рр., його апробували автори перших великих синтезів з історії новочасного українського письменства — Микола Петров (в “Очерках истории украинской литературы XIX столетия”, Київ, 1884) та Омелян Огоновський (в “Історії літератури руської”, ч. I–IV, Львів, 1889–1894). Нині автобіографічні матеріали, що їх зібрали Петров і Огоновський, зберігаються відповідно в ІР НБУВ та Центральному державному історичному архіві України у Львові. Цілісну публікацію автобіографічних листів українських письменників з архіву Петрова здійснив Василь Ульяновський (Див.: *Петров М.* Скрижалі пам’яті.— Київ, 2003.— С. 93–102).

розпочалася 1928 р.¹² і супроводжувалася звертанням редактора-упорядника (в різних формах: через пресу¹³, шляхом розсилання анкет¹⁴ тощо) до потенційних персонажів видання з проханням повідомляти йому біо-бібліографічні відомості про себе, надсилати публікації своїх творів тощо. Відозва науковця мала значний резонанс серед української “пишучої інтелігенції” як у СРСР, так і за кордоном: досить сказати, що впродовж 1929 р. його автобіографічне зібрання зростало пересічно на кілька одиниць щотижня. Різде погіршення політичної кон’юнктури в 1930–1931 рр. і реорганізація Державного видавництва України (далі — ДВУ), що збіглися в часі з родинною драмою та хворобою самого Плевака, унеможливили створення й появу “Словника”. 1931 р. вчений підписав нову угоду про його публікацію — з видавництвом “Українська радянська енциклопедія”¹⁵, але й її не було зреалізовано. Поступлення автобіографічних матеріалів почало стрімко спадати, а 1933 р. зійшло нанівець. Наступного року Плевако, позбувшись роботи в Харкові, переїхав до Києва, куди перевіз свою книгозбірню, автобіографічну колекцію та бібліографічну картотеку з українського красного письменства, критики та літературознавства¹⁶, створену під його керівництвом і при його безпосередній участі¹⁷. Доля зібрання після арешту Плевака 1938 р. та його загибелі склалася драматично, і воно збереглося з істотними лакунами.

¹² Датування початку безпосередньої роботи над “СУП” 1923 р., прийняте у спеціальній літературі, видається мені безпідставним. Див.: *Мовчан Р.* Безповоротна втрата? (Словник українських письменників Миколи Плевака) // Слово і час. — 1995. — № 4. — С. 27; *Буран В.* Літературознавець і бібліограф Микола Плевако (1890–1941). — С. 21; *Чумаченко В. К.* Кубанские персоналии в “Библиографическом словаре украинских писателей” М. Плевака // Книжное дело на Северном Кавказе: история и современность: Сб. ст. — Краснодар, 2004. — Вып. 2. — С. 347; *Ляшко С. М.* Біографічна довідкова справа в Україні (60-ті рр. ХІХ — 40-і рр. ХХ ст.): Нариси історії. — Запоріжжя, 2006. — С. 55.

¹³ Крім київської “Пролетарської правди”, повідомлення про підготування “Словника” опублікували інші часописи, зокрема: в Одесі — “Шквал” (1928. — № 40. — С. 7), у Харкові — “Література й мистецтво” (1929. — 21 квіт. — № 15. — С. 2), у Краснодарі — “Новим шляхом” (1929. — № 4. — С. 59-60), у Львові — “Нові шляхи” (1929. — Ч. 1. — С. 140-141).

¹⁴ Анкету “Словника” видрукувано 1928 року в друкарні ДВУ накладом 3000 пр. у вигляді 4-сторінкової аркушівки (текст займає неповні три сторінки). Див.: ЦДАМЛМ. — Ф. 271, оп. 1, спр. 12.

¹⁵ ІР НБУВ. — Ф. 27, од. зб. 100. — Арк. 1.

¹⁶ Так визначав предмет бібліографування сам науковець; див.: *Плевако М.* Нове видання творів Грицька Григоренка (Олександри Євгенівни Косачевої) // Літературний архів. — 1930. — Кн. І/ІІ. — С. 308.

¹⁷ Нині більша частина картотеки перебуває в ІР НБУВ; вона налічує понад 102 тис. карток (*Матвійчук Л. О.* Біобібліографічні матеріали з історії української літератури в особовому архівному фонді Миколи Плевака (1890–1941)

У своєму теперішньому вигляді зібрання Плевака містить автобіографічні та бібліографічні матеріали понад 400 діячів української культури другої половини XIX–XX ст. Його вирізняє широта географічного діапазону: немає такого регіону УСРР, який би не було представлено в колекції; кореспондентами Плевака були також українські літератори Кубані, Північного Кавказу, Криму та інших регіонів РСФРР, Казахської РСР, Галичини, ЧСР, Німеччини, Франції, Ірану, США, Канади.

Хоча Плевако не встиг остаточно систематизувати свого зібрання, і ми нині можемо лише гіпотетично судити про те, яку саме частину нагромаджених матеріалів він передбачав використати у “Словнику”, — не підлягає сумніву, що в цілому його колекція відбиває основні засади планованого видання. Засади ці редактор-упорядник “Словника” найповніше сформулював в анкеті, з якою звертався до потенційних персонажів своєї праці.

Передусім Плевакові була властива широта у визначенні предмета своєї праці й максималізм у його охопленні. На переконання дослідника, біобібліографічний словник письменників повинен містити відомості не лише про поетів, прозаїків і драматургів, а й про якнайширше коло літераторів-перекладачів, нарисовців, фейлетоністів, публіцистів, сценаристів, авторів інсценівок, літературознавців, критиків, журналістів, літературних і театральних рецензентів, мемуаристів, видавців. Усі перелічені категорії “робітників пера” представлено в матеріалах плеваківського зібрання. Певною мірою розчиняючи пріоритетний для редактора “СУП” власне письменницький сегмент колекції, ця її особливість істотно збільшує джерелознавчу вагу зібрання.

Водночас характер формування колекції причинився до того, що професійна різnorodність її персонажів не вичерпується колом літературних “спеціалізацій”: тут є автобіографічні матеріали представників різних галузей науки, священнослужителів, освітян, діячів музики, театру й кіно.

Із розширювальним підходом до окреслення формату праці пов’язано іншу тенденцію “Словника”, а отже й плеваківського автобіографічного зібрання: його настанову на найповніше врахування всіх складників обраного предмета. Евристичний потенціал колекції істотно збагачує та обставина, що серед її персонажів — не тільки знані письменники та критики (Христя Алчевська, Олесь Бабій, Олександр Білецький, В. Блакитний, Освальд Бургардт, Кость Буревій, Микола Вороний, Анатоль Гак, Володимир Гадзінський, Володимир Гжицький, І. Дніпровський, Дмитро Донцов, Олесь Досвітній, Михайло Драй-Хмара, Дмитро Загул, Микола Зеров, Михайло Івченко, Мирослав Ірчан, Майк Йогансен,

в Інституті рукопису Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського // Рукописна та книжкова спадщина України.— Київ, 2007.— Вип. 12.— С. 95); невеликі фрагменти зберігаються в ЦДАМЛМ і ВР ІЛ.

Надія Кибальчич, Гео Коляда, Олександр Копиленко, Іван Кулик, Яків Мамонтов, Михайло Могиланський, Петро Панч, Сергій Пилипенко, Валер'ян Підмогильний, Валеріян Поліщук, Максим Рильський, Софія Русова, Яків Савченко, Володимир Самійленко, Михайль Семенко, Володимир Сосюра, Людмила Старицька-Черняхівська, Микола Терещенко, Зінаїда Тулуб, Павло Филипович, Гнат Хоткевич, Микола Черняхівський та ін.), але й маловідомі на той час літератори, включно з авторами, чий доробок вичерпувався єдиною публікацією¹⁸. Особливо слід відзначити увагу редактора “Словника” до авторів-початківців — дехто з них згодом зробив собі ім'я в літературі.

Матеріали колекції жанрово неоднорідні. Більшість документів — це автобіографії, яких у зібранні близько 260. Другу за чисельністю жанрову групу становлять бланки анкет, які заповнили персонажі, — їх 86. Майже обов'язковим компонентом автобіографій і анкет є відомості про творчий доробок персонажа та/або друковані відгуки про його літературно-наукову діяльність. Ще один тип джерел — анкетні дані літераторів (відповіді на запитання анкети, виконані не на бланку). Іноді інформацію про письменників подавали їхні рідні, близькі знайомі, колеги. Істотним джерелом фактичних відомостей виступають листи потенційних персонажів “Словника” до Плевака, а також їхні ділові папери та особисті документи. Кількісно незначною, але вагомою частиною зібрання є рукописи мемуарного жанру.

Із жанровою специфікою біографічного документа тісно пов'язано його пізнавальну цінність, міру інформативної насиченості. Найбільш передбачуваним є склад інформації, яка міститься в анкетних матеріалах, — його зумовлено структурою анкети. Звичайно, не всі респонденти відповідали на запитання однаково вичерпно — та назагал ця частина колекції становить собою у змістовому плані досить-таки однорідний масив.

Цього не можна сказати про автобіографії. В колекції Плевака цей жанр представлено в усіх його можливих модифікаціях — від розгорнутих саможиттєписів до формальних, малозмістовних записів. Показово тут є відмінність між двома основними масивами автобіографій — зібраних під час роботи над “Хрестоматією” й написаних для “Словника”. Документам першої групи, як правило, властивий граничний лаконізм. З огляду на жанр хрестоматії та характер поміщуваних у ній біограм упорядника цікавили передусім найважливіші факти, що стосувалися персонажа. Пізніше, збираючи автобіографії для “Словника”, Плевако

¹⁸ Таким автором єдиного літературного твору українською мовою серед персонажів “Словника”, представлених у плеваківському зібранні автобіографій, є, наприклад, одеський зоолог Олександр Браунер, чие оповідання “Тирса” було надруковано в альманасі “Степ” (Санкт-Петербург, 1886).

орієнтував своїх адресатів на ґрунтовні, докладні відповіді. Деяких учасників хрестоматії він опитав повторно — не лише з метою оновлення біобібліографічної інформації, а й для деталізації та увиразнення їхніх давніших свідчень. Щоб полегшити респондентам завдання й водночас забезпечити оптимальне змістове наповнення автобіографії, науковець подавав їй орієнтовний план в анкеті. Звісно, Плевако не міг розраховувати, що всі учасники “Словника” дотримуватимуться його вимог: і серед автобіографій трапляються стислі й не надто інформативні. Але це не ставить під сумнів цінність підсумкового результату, якого досяг науковець: завдяки його ініціативності й наполегливості в зібранні зосереджено велику та подекуди унікальну біобібліографічну інформацію, яку дуже важко, а іноді й неможливо було б одержати в інший спосіб.

Автобіографічних документів західноукраїнських діячів у плеваківському зібранні небагато — 20. За життя науковця їх було більше; не розшукано, зокрема, автобіографії поета Омеляна Карашкевича, яку він надіслав Плевакові разом із рукописним додатком, хоча останній зберігся в ІР НБУВ. Серед автобіографій, які збереглися до нас, кількісно переважають життєписи учасників культурного життя в УСРР — уродженців західноукраїнських земель (Дмитро Бедзик¹⁹, Володимир Гжицький²⁰, Володимир Гадзінський²¹, Дмитро Загуд²², Мирослав Ірчан²³, Микола Марфієвич²⁴, Олександр Осіюк²⁵, Дмитро Рудик²⁶, Іван Ткачук²⁷). Менше представлені діячі української культури в Другій Речі Посполитій і Румунії (Михайло Атаманюк²⁸, Олександр Горуцький²⁹, Йосип Застирець³⁰, Омелян Карашкевич³¹, Андрій Мельник³², Антін Радомський³³).

¹⁹ ІР НБУВ.— Ф. 27, од. зб. 898 (автобіографія, 11 грудня 1929 р.).

²⁰ ЦДАМЛМ.— Ф. 271, оп. 1, спр. 47 (автобіографія, [не раніше 1926 р.]).

²¹ Там само.— Спр. 43 (автобіографія, 9 квітня 1924 р.).

²² Там само.— Спр. 75 (дві автобіографії, [поч. 1920-х років] і [1924 або 1925]); Оп. 2, спр. 3 (лист із автобіографічними та бібліографічними відомостями, [1922 або 1923 р.]).

²³ Там само.— Оп. 1, спр. 80 (автобіографія та список публікацій, 10 травня 1929 р.).

²⁴ Там само.— Спр. 114 (автобіографія, [липень 1929 р.]).

²⁵ Там само.— Спр. 130 (автобіографія, 3 червня 1929 р.).

²⁶ Там само.— Спр. 152 (автобіографія, червень 1929 р.).

²⁷ ІР НБУВ.— Ф. 27, од. зб. 1021 (автобіографія, 17 жовтня 1929 р.; список публікацій, [не пізніше січня 1930 р.]).

²⁸ Там само.— Од. зб. 894 (анкетні дані, б. д.).

²⁹ ЦДАМЛМ.— Ф. 271, оп. 1, спр. 52 (лист із автобіографічними та бібліографічними відомостями, 18 вересня 1929 р.).

³⁰ Там само.— Спр. 78 (автобіографія, [серпень 1929 р.]).

³¹ ІР НБУВ.— Ф. 27, од. зб. 1661 (добірка відгуків про Карашкевича, [не пізніше 1930 р.]).

³² ЦДАМЛМ.— Ф. 271, оп. 1, спр. 117 (автобіографія, [серпень 1929 р.]).

³³ Там само.— Спр. 143 (анкетні дані, [червень 1929 р.]).

Автобіографій галичан-емігрантів до ЧСР і Німеччини, а також наддніпрянців, які замешкали в Західній Україні, — одиниці (Олесь Бабій³⁴, Дмитро Донцов³⁵, Осип Думін³⁶).

Лише три з двадцяти документів цієї групи (автобіографія й автобіографічний лист Загула, а також автобіографія Гадзінського) стосуються роботи Плевака над “Хрестоматією”, решту написано для “Словника” — на безпосереднє прохання редактора-упорядника або ж у відповідь на оголошення про видання “Словника”, розтиражоване 1929 р. українською пресою в СРСР і за кордоном (у Галичині його надрукував журнал “Нові шляхи”).

Географічно “західноукраїнський” сегмент зібрання охоплює автобіографії галичан, буковинців та холмщаків. Крім професійних літераторів (письменників, критиків, редакторів літературних часописів), бачимо тут представників інших сфер суспільно-культурного життя — педагогів, священнослужителів, політиків.

Хронологічно матеріали цієї групи автобіографій, як і зібрання в цілому, охоплюють великий і знаменний відтинок української історії від 50-х років XIX ст. (найстарший респондент — Олександр Горуцький — народився 1852 р.) і до 30-х років XX ст. Маловідомі факти історії молодіжного руху 1870–1910 рр. у Галичині (зокрема, діяльність нелегальних учнівських гуртків) висвітлено в автобіографіях літератора й педагога Олександра Горуцького, політичного діяча й публіциста Осипа Думіна, критика й педагога Дмитра Рудика. У листі Горуцького до Плевака, серед іншого, міститься інформація про учнівський літературний гурток у Дрогобицькій гімназії на початку 1870-х років, до якого автор листа належав одночасно з Іваном Франком. Про свою участь у подіях Першої світової війни та Української революції, Легіоні Січових Стрільців та УГА розповідають письменники Олесь Бабій, Володимир Гжицький і Мирослав Ірчан, а також уже згаданий Осип Думін.

Окреслений хронологічний діапазон можна поглибити на кілька століть, якщо взяти до уваги генеалогічну інформацію, що її подають респонденти Плевака. Так, науковець і священник Йосиф Застирець описує історію власного роду з XVIII ст., повідомляючи, зокрема, факти знайомства своїх предків з видатними діячами культури — Маркіяном Шашкевичем, Яковом Головацьким та ін. Ще глибше — XVII ст. — сягає аналогічний екскурс в автобіографічному листі Горуцького.

³⁴ ЦДАМЛМ.— Ф. 271, оп. 1, спр. 19 (автобіографія та список публікацій, [квітень 1929 р.]).

³⁵ Там само.— Спр. 62 (автобіографія, 22 вересня 1929 р.).

³⁶ Там само.— Спр. 65 (автобіографія, травень 1929 р.); ІР НБУВ.— Ф. 27, од. зб. 533 (відомості про псевдоніми Думіна в нелегальній пресі).

Наочним свідченням евристичного потенціалу плеваківської колекції можуть бути приклади розв'язання з її допомогою складних атрибуційних проблем, зокрема, — з'ясування авторства псевдонімних і анонімних публікацій. Так, у шостому томі випущеного ЛНБ “Репертуару української книги. 1798–1916” зареєстровано оповідання “Куйбіда”, видане 1907 р. в коломийській друкарні Михайла Білоуса під криптонімом А. Г.....кій; автор твору невідомий³⁷. Тимчасом оповідання це назвав серед власних публікацій уже згадуваний Олександр Горуцький, повідомляючи 1929 р. свої біографічні дані Плевакові.

Важко перебільшити цінність матеріалів, які зібрав Плевако, для виявлення інформації про персонажів “без біографій”. До прикладу, укладачам тому вибраних листів до Кирила Студинського “У півстолітніх змаганнях” не пощастило знайти додаткових відомостей про о. Андрія Мельника, котрий як член учительського збору Рогатинської гімназії підписав 1919 р. колективне звернення місцевих освітян до науковця³⁸. Тимчасом детальна автобіографія Мельника, з якої можна довідатися про його дату народження, освіту, посади й літературні та богословські праці, збереглася в архіві Плевака.

Колекційні матеріали нерідко містять важкорозшукувану інформацію про відгуки преси на друковані або усні виступи літератора, переклади його творів іншими мовами, театральні вистави за його творами і т. д. Так, зі згаданих в автобіографії Олеся Бабія трьох рецензій на книжку його нарисів “Шукаю людини” (Львів, 1921) у найповнішій бібліографії літератури про поета, яку склала Ліля Сирота, названо лише одну. З п'яти зазначених у тому ж джерелі відгуків про Бабієву поетичну збірку “Гуцульський курінь” (Прага, 1927) у бібліографії Сироти подано лише два³⁹.

Особливу цінність мають свідчення персонажів колекції про їхні неопубліковані твори, рукописи яких було втрачено і про саме існування яких не відомо з інших джерел. Так, Володимир Гадзінський 1924 р. повідомляв Плевака, що підготував книгу віршів Еміля Вергарна в українському перекладі. У спеціальній літературі інформація про це нездійснене видання відсутня, — а це була одна з перших спроб інтерпретації творів бельгійського поета українською мовою.

³⁷ Репертуар української книги. 1798–1916: Матеріали до бібліографії / Упоряд., підгот. до друку та прим. Л. І. Ільницької, О. І. Хміль. — Львів, 2002. — Т. 6: 1906–1909. — С. 89 (№ 11902).

³⁸ У півстолітніх змаганнях: Вибрані листи до Кирила Студинського (1891–1941) / Упоряд.: О. Гайова, У. Єдлінська, Г. Сварник. — Київ, 1993. — С. 342.

³⁹ Сирота Л. Літературна група “Митуса” (1921–1922). О. Бабій, В. Бобинський, Р. Купчинський, Ю. Шкрумеляк: Бібліогр. покажчик. — Львів, 2004. — С. 87, 89.

Плеваківська колекція є важливим джерелом не тільки біобібліографічної інформації про українських письменників, але й текстів їхніх творів. Так, Володимир Гадзінський долучив до власної автобіографії рукописну добірку своїх віршів (19 творів), частина з яких не публікувалася⁴⁰.

Наведені приклади ілюструють тезу про значний джерелознавчий потенціал анотованого матеріалу, але, звичайно, не вичерпують усього багатства евристичних можливостей, які він надає дослідникові.

Очевидно, скромний за обсягом “західноукраїнський” розділ автобіографічного зібрання Миколи Плевака значно поступається репрезентативністю найбільшим регіональним автобіографічним зібранням — Івана Левицького й Івана Калиновича та не містить матеріалу для масштабних теоретичних узагальнень. Проте сказаного досить, щоб констатувати його неабияку пізнавальну цінність і потребу цілісної наукової публікації⁴¹.

ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКІ ПЕРСОНАЛІЇ В АВТОБІОГРАФІЧНОМУ ЗІБРАННІ МИКОЛИ ПЛЕВАКА

Степан Захаркін

науковий співробітник

Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, канд. філол. наук (м. Київ)

Автобіографічні та бібліографічні матеріали діячів української культури, які зібрав у 1922–1933 рр. харківський літературознавець Микола Плевако (1890–1941), — найбільша в Україні автобіографічна колекція особового походження. Її історія пов’язана з роботою Плевака над “Хрестоматією нової української літератури” та нездійсненим “Словником українських письменників”. Структура зібрання (засади формування, хронологія, географія, типологія джерел). Його наукове значення. Західноукраїнські персоналії у складі колекції.

Ключові слова: Микола Плевако, автобіографічна колекція, західноукраїнські персоналії, характеристика джерел.

⁴⁰ Зберігаються в ЦДАМЛМ (Ф. 271, оп. 1, спр. 43) та в автора статті.

⁴¹ Досі, наскільки мені відомо, опубліковано лише дві автобіографії західноукраїнських діячів з Плевакового зібрання — Донцова (Записки Наукового товариства ім. Шевченка.— Львів, 1994.— Т. ССХХVIII: Праці історично-філософської секції.— С. 493-495; публікація *Галини Сварник*) і Загула (Слово і час.— 1997.— № 9.— С. 46-47; публікація *Раїси Мовчан*).

WESTERN UKRAINIAN PERSONALITIES IN AUTOBIOGRAPHIC COLLECTION OF MYKOLA PLEVAKO

Stepan Zakharkin

*Research Fellow, Shevchenko Institute of Literature,
National Academy of Sciences of Ukraine, Candidate of Philological Science (Kyiv)*

Autobiographic and bibliographic materials of the Ukrainian cultural figures which were collected by Kharkiv literary critic Mykola Plevako (1890–1941) in 1922–1933 are the largest autobiographic collection of personal origin in Ukraine. Its history is related to Plevako's work on *Anthology of New Ukrainian Literature* and unrealized *Dictionary of Ukrainian writers*.

Structure of collection (forming principles, chronology, geography, sources typology), its scientific value, Western Ukrainian personalities in the collection are described.

Keywords: Mykola Plevako, autobiographic collection, Western Ukrainian personalities, sources description.

ЗАПАДНОУКРАЙНСКІЕ ПЕРСОНАЛІИ В АВТОБІОГРАФІЧЕСКОМ СОБРАНІИ НИКОЛАЯ ПЛЕВАКО

Степан Захаркин

*научный сотрудник Института литературы
им. Т. Г. Шевченко НАН Украины, канд. филол. наук (г. Киев)*

Автобиографические и библиографические материалы деятелей украинской культуры, собранные в 1922–1933 гг. харьковским литературоведом Николаем Плевако (1890–1941), представляют собой крупнейшую в Украине автобиографическую коллекцию личного происхождения. Ее история связана с работой Плевако над “Хрестоматією нової української літератури” и неосуществившимся “Словником українських письменників”. Структура собрания (принципы формирования, хронология, география, типология источников). Его научное значение. Западноукраинские персоналии в составе коллекции.

Ключевые слова: Николай Плевако, автобиографическая коллекция, западноукраинские персоналии, характеристика источников.